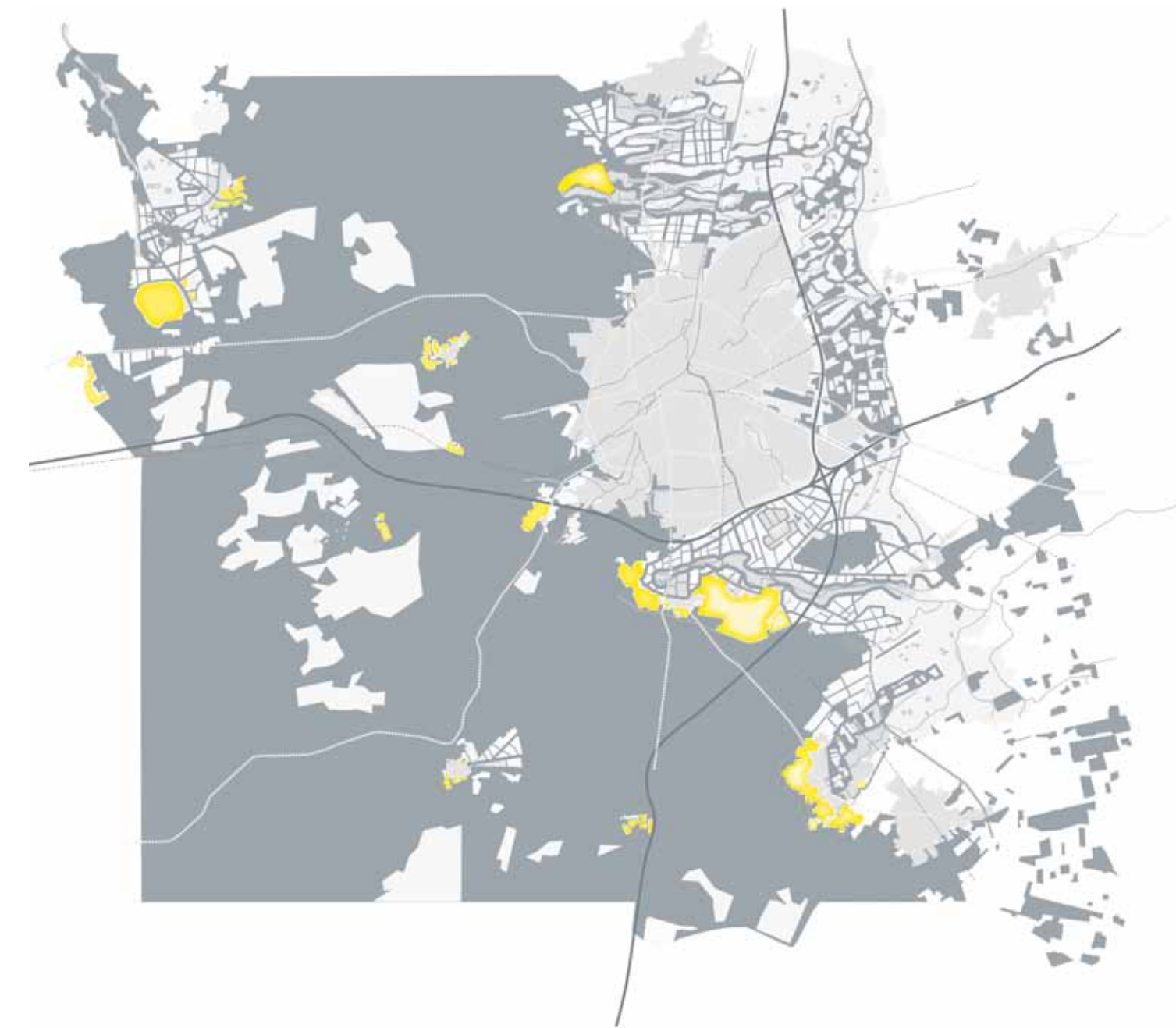

* Vanuit het bos sta je opeens in een weids amfitheater van oude akkerbouwgronden op de overgangen van hoog naar laag.

Enken

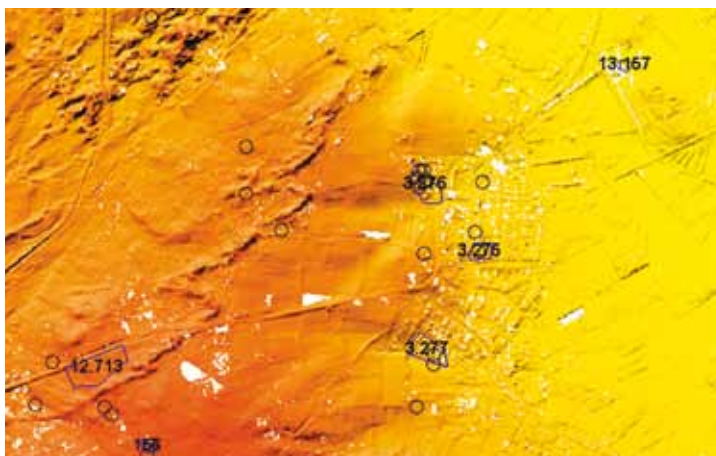
Een van dé voorbeelden van hoe mooi beplanting,
boerderijen én dorpje weg kunnen zakken achter
een bolle enk is wel de Ronde Akker bij Loenen

Basingrediënten:

- * een zo open mogelijk landschap, geen wegbepanting
- * bebouwing in de laagte achter de enk of opgenomen in bosrand
- * grens met dorpsranden of erven benadrukken met een pad met meidoornhagen
- * enkwallen beschermen, enkwalroutes maken

Enken zijn oude akkerbouwcomplexen. Om gewassen te telen moet de grond niet te droog maar ook niet te nat zijn. Vandaar dat enken te vinden zijn op overgangen van hoog naar laag, tussen de hoge droge gronden en de beekdalen in. Enken hebben van oudsher geen kavelgrenzen of houtwallen - ze werden gezamenlijk gebruikt - en liggen dus als een aaneengesloten open gebied onder de bosrand.

> Reliëf. De enken liggen op de flanken van het Veluwemassief. Het reliëf is glooiend. Hier beginnen de dalen die zich in hebben gesleten: de dalhoofden.

> Situatie 1800. Op de glooiende flanken liggen de aaneengesloten enken omgeven door een bosrand (enkwal).

> Situatie nu. De Veluwe is verder bebost geraakt, het dorp is gegroeid, maar daartussen liggen nog de prachtige open ruimten van de enken.

> Visie: hou de enken open!

> Doorsnede van de enk: het dorp ligt in de laagte onderaan de enk, tussen enk en beekdal. Vrijstaande bebouwing is in de bosrand geschoven.

> Bosrand begrenst de enk. Bebouwing kan in de bosrand worden opgenomen.

> De open enk bij Beekbergen. Bijna on-Nederlands is de grote glooiende ruimte.

> Aan de lage zijde van de eng duikt achter de bolling de beplanting en de bebouwing weg in de lagere delen (Lieren).

De enken op de flank van het Veluwemassief en in de landbouwenclaves op de Veluwe liggen in dalhoofden: komvormige inhammen in de Veluwe. Komend vanuit het besloten bos levert dit soms spectaculaire contrasterende beelden op; opeens sta je in een weids amfitheater van waaruit je op sommige plekken over de IJssel heen Zutphen kan zien liggen. De enken vormen ook de ruimte tussen het bos en de nederzettingen, waardoor een opeenvolging van heel verschillende werelden achter elkaar ontstaat: van het dichte bos naar de open enk en naar de besloten wereld van het dorp. De dorpen liggen min of meer verscholen onder aan de enken: tussen enk en beekdal in, achter de glooiingen. Eeuwenlang was het potstalsysteem de gangbare landbouwmethode: schapen werden in potstallen met stro gehouden voor de mest. Samen met heideplaggen werd de potstalmest op de enken gebracht om vruchtbare akkers te krijgen, want dáár werd het geld verdiend.

Het openhouden van de bijzondere, steeds schaarser wordende grote ruimten van de enken die tevens de dorpen van het bos scheiden, is een belangrijk ingrediënt in deze landschapsvisie. Op de reliëfkaart is te zien dat de enken geen aaneengesloten bollingen zijn; er zitten ondiepe dalen in. De bolle, hogere delen van de enken zijn het kwetsbaarst. Hier zeker geen bebouwing of beplanting toevoegen! Dorpsuitbreidingen kunnen het best worden gezocht in laagtes onderaan de enk, tussen de enk en het beekdal in. Deze zone is een besloten, vanaf de enk grotendeels verscholen wereld tussen de open enk en de meanderende open ruimtes van de beekdalen in. Op de landschapsvisiekaart staan deze zones als kamerstructuren of landgoederenlandschap aangemerkt: landschapstypen die makkelijk meer bebouwing kunnen opnemen. Vrijstaande woningen kunnen eventueel ook boven aan de enk, in de bosrand van de Veluwe worden opgenomen, waar nu al regelmatig landhuizen en boswoningen staan.

> De camping kruipt niet onopgemerkt de open enk op.

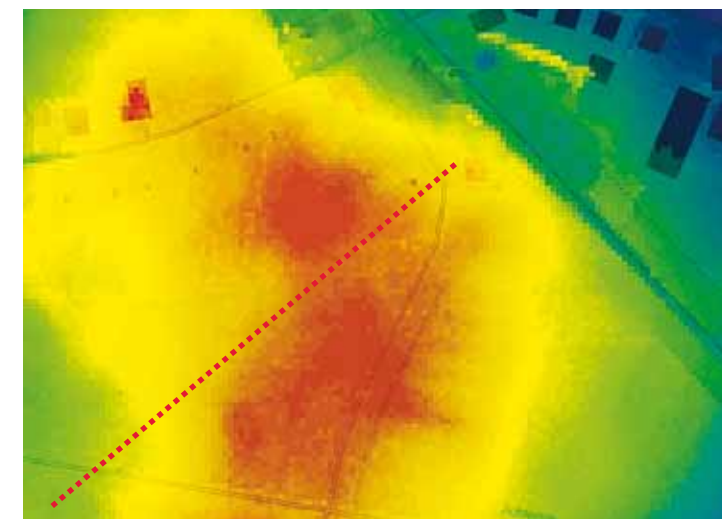
> Loenen. Ook hier duikt het dorp weg achter de bolle enk. Alleen het kerktorentje is zichtbaar.

> Boerderijen liggen prachtig verzonken in de laagtes rond de enken, zoals hier in Oosterhuizen.

> Hier gaat het mis: nieuwbouw kruipt de enk op! Van het dorp Lieren zie je juist niks, dat ligt verscholen.

> Op de hoogtekart zie je dat Lieren inclusief het station in het lage (blauwe) land achter de enk liggen. Het nieuwe huis op de linkerfoto staat juist net óp de rand (geel) van de hoge, bolle enk (rood) en tast daarmee de openheid aan (www.ahn.nl).

De overgang tussen bebouwing/het dorp en de enk is het best vorm te geven met traditionele paden met meidoornhagen. Hierdoor ontstaan prachtige ommetjes rond het dorp en ontstaat er een mooie, afgewerkte dorpsrand (zie paragraaf 3.9, dorpsranden).

Aan de hoge zijde werd de enk vroeger tegen wind en wild beschermd door een enkwal: een opgeworpen wal met beplanting, die door opstuivend zand soms meer dan tien hoog werd. Enkwallen zijn bijzondere cultuurhistorische elementen. Maar vaak liggen ze nogal onherkenbaar en vervallen in de bosrand. Doordat hekwerken tegenwoordig aan de enkzijde van de enkwal zijn geplaatst, vallen de enkwallen nu ten prooi aan de wilde zwijnen die ze ooit juist moesten tegenhouden! Hierdoor dreigen de oude enkwallen langzamerhand te verdwijnen. Het beschermen van de enkwallen is echter zeer de moeite waard. Ze maken de overgang van het bos naar de open landbouwenclaves spectaculair: je klimt de duinen op en dan ligt het weidse landschap aan je voeten. Omdat de enkwallen aaneengesloten herkenbare structuren om de enken heen zijn, zijn het in principe mooie routes om paden aan te leggen: enkwalroutes, waar de liefhebber het verhaal van een verloren gegaan landbouwsysteem in het landschap kan lezen.

> De enorme, opgestoven enkwal bij Wenum (Zandhegge) beschermd tegen zand en wild.

> Op de hellingklassenkaart is de enkwal (groene lijn) goed te zien!

> Op de landschapsvisiekaart zijn de enkwallen met een gele stippellijn aangeduid. Beschermen en aandacht geven, bijvoorbeeld met Enkwalroutes.

> Bovenop de enkwal.

> De akkers, dáár ging het om, voor zowel de boeren als het wild.